

บทที่ 2

ระเบียบวิธีวิจัย

การสุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาเรื่องทัศนคติต่อการยอมรับของใหม่และลักษณะการยอมรับของ
ชาวนาในจังหวัดขอนแก่นนี้ ผู้ศึกษาได้อาศัยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์หัวหน้าครัว
เรือนในชุมชนที่ถูกเลือกเป็นตัวอย่างในการศึกษาในจังหวัดขอนแก่น และได้ข้อมูล
รวมทั้งสิ้น 232 ครัวเรือน

หนึ่งในการศึกษารังนี้ผู้ศึกษาได้ทำร่วมกับอาจารย์สมศักดิ์ ศรีสันติสุข แต่
เน้นความสำคัญของปัญหาไปคนละด้าน ดังนั้นในลำดับขั้นของการสุ่มตัวอย่างเพื่อเลือก
ตัวอย่างที่จะใช้เป็นตัวแทนในการศึกษาวิจัยนั้น จึงดำเนินการไปพร้อมกันและครั้ง
เดียวกัน จึงทำให้ได้ตัวอย่างจากชาวนาในชุมชนเดียวกัน สำหรับลำดับขั้นในการ
สุ่มตัวอย่างได้กระทำโดยแบ่งออกเป็นขั้นดังนี้คือ

ขั้นแรก เป็นการเลือกจังหวัดที่ใช้ศึกษา ซึ่งใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง
(Purposive Sampling) โดยเลือกศึกษาในจังหวัดขอนแก่น ด้วยเหตุผลดังกล่าว
ไว้แล้วในหัวข้อของขอบเขตการศึกษาวิจัย

จังหวัดขอนแก่นแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 12 อำเภอ มีจำนวนตำบล
และหมู่บ้านดังนี้⁹

---

⁹ สรุปข้าราชการจังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2511 ฉบับก่อนรับนักศึกษา วปก.
รุ่นที่ 11 (ขอนแก่น : โรงพิมพ์พระธรรมจันต์โอสด) หน้า 1.

	อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน
1.	เมืองขอนแก่น	18	250
2.	บ้านไผ่	11	176
3.	พล	12	172
4.	น้ำพอง	12	176
5.	ชุมแพ	7	103
6.	ภูเวียง	7	130
7.	กระนวน	7	72
8.	มีนบุรี	8	110
9.	หนองเรือ	7	103
10.	หนองสองห้อง	5	93
11.	ชนบท	4	60
12.	ศรีชมพู ¹⁰	3	34
	รวม	101	1,479

ขั้นที่ 2 เป็นการเลือกตัวอย่างในระดัอำเภอซึ่งจะใช้เป็นตัวอย่างในการศึกษา

ประมาณร้อยละ 20 ของจำนวนอำเภอทั้งหมด หรือ 2 อำเภอในจำนวน 12 อำเภอซึ่งเลือกศึกษาในอำเภอเมืองและอำเภอน้ำพอง

ขั้นที่ 3 เป็นการสุ่มตัวอย่างเลือกตำบลในเขตอำเภอที่ใช้เป็นตัวแทนในการศึกษา ซึ่งทั้ง 2 อำเภอมีตำบลอยู่รวมกันทั้งสิ้น 30 ตำบล ซึ่งกำหนดตัวอย่างที่

---

¹⁰ เดิมเป็นกิ่งอำเภอปัจจุบันได้รับการยกฐานะ เป็นอำเภอแล้ว

จะเลือกศึกษาประมาณร้อยละ 10 หรือ 3 คำบลจากคำบลทั้งหมด 30 คำบล โดยอาศัยตาราง Random Sampling เข้าช่วยในการเลือกได้คำบลที่ศึกษาครั้งนี้ คือ คำบลศิลา อำเภอเมือง คำบลสำราญ อำเภอเมือง และคำบลม่วงหวาน อำเภอ น้ำพอง เหตุที่เลือกคำบลในอำเภอเมืองมากกว่าก็เนื่องจกมีจำนวนมากกว่าในอำเภอ น้ำพองถึง 6 คำบล

ขั้นที่ 4 เป็นการสุ่มตัวอย่างระดับหมู่บ้าน เพื่อเลือกรวมชนภายในเขตคำบล ที่ตกเป็นตัวอย่างโดยใช้วิธี Stratified Purposive sampling โดยแยกประเภท ของหมู่บ้านออกเป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือ หมู่บ้านที่มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร¹¹ และหมู่บ้านที่ไม่มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร แล้วอาศัยตาราง Random Sampling เลือกหมู่บ้านที่จะศึกษาคำบลละ 1 หมู่บ้าน ได้หมู่บ้านที่ใช้เป็นตัวอย่างในการศึกษาค้างนี้

1. หมู่บ้านที่มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร ได้แก่หมู่บ้านอัมพวัน คำบลสำราญ และหมู่บ้านหนองกุง คำบลศิลา
2. หมู่บ้านที่ไม่มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร ได้แก่หมู่บ้านคำแก่นคูณ คำบลม่วงหวาน อำเภอ น้ำพอง

เหตุที่ต้องเลือกหมู่บ้านที่มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรถึง 2 หมู่บ้าน ก็เนื่อง จากหมู่บ้านแรกที่ได้เลือกได้ คือ หมู่บ้านอัมพวัน มีสมาชิกกลุ่มเกษตรกรเพียง 30 คน ซึ่งในการศึกษาเปรียบเทียบกับชวานาประเภทอื่น ๆ ในทางสถิติถือว่าถ้าหากกลุ่มที่

---

11 กองอบรมและเผยแพร่, กรมส่งเสริมการเกษตร, รายชื่อหมู่บ้านที่มี การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร จังหวัดขอนแก่น, (อัคราเนาว) หน้า 341 - 355

นำมาเปรียบเทียบน้อยกว่า 50 แล้ว ถือว่าความแตกต่างที่เกิดขึ้นในการเปรียบเทียบไม่เป็นที่ยอมรับกันว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในทางสถิติ ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวถึงผู้ศึกษาจึงได้ทำการเลือกหมู่บ้านที่มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรขึ้นอีก 1 หมู่บ้าน เพื่อให้โคชวานาที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรเกิน 50 คนขึ้นไป

ขั้นที่ 5 เป็นการเลือกตัวอย่างจากครัวเรือนเพื่อใช้เป็นตัวอย่างในการศึกษา โดยกำหนดขนาดของตัวอย่างของแต่ละประเภทระหว่างร้อยละ 60 - 80 การเลือกอาศัยตาราง Random Sampling ในการกำหนดครัวเรือนได้ข้อมูลดังนี้

หมู่บ้านประเภทที่ไม่มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร คือหมู่บ้านคำแก่นคูณ มีครัวเรือนทั้งสิ้นประมาณ 120 ครัวเรือน เลือกเป็นตัวอย่างในการศึกษา 80 ครัวเรือน ครัวเรือนเหล่านี้จะเป็นตัวแทนของการพิจารณาในแบบ "กลุ่ม 3"

หมู่บ้านประเภทที่มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร คือหมู่บ้านอัมพวัน และหมู่บ้านหนองกุง มีจำนวนครัวเรือนรวมกัน 300 ครัวเรือน เลือกเป็นตัวอย่างในการศึกษา 152 ครัวเรือน ซึ่งแยกออกเป็นกลุ่มที่เป็นสมาชิกเกษตรกร ซึ่งเป็นตัวแทนของการพิจารณาในแบบ "กลุ่ม 1" มีจำนวนทั้งสิ้น 70 ครัวเรือน และกลุ่มซึ่งอยู่ในชุมชนที่มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรแต่ไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกเป็นตัวแทนของการพิจารณาในแบบ "กลุ่ม 2" มีจำนวน 82 ครัวเรือน

พหุคัตติน, วรดิชตะ, อธิษฐาน
คัตติน, ปุณฺณคัตติน

8. การได้รับน้ำจากคลองชลประทาน
9. การเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร
10. ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร
11. สาเหตุที่เป็นสมาชิกและไม่ยอมเป็นสมาชิก
12. ประโยชน์ที่ได้รับจากการเป็นสมาชิก
13. การเป็นสมาชิกกลุ่มองค์กรอื่น ๆ
14. แหล่งที่ทราบข่าวเกี่ยวกับของใหม่ค่านเกษตรกรกรรมและสุขภาพอนามัย
15. ระยะเวลาในการยอมรับของใหม่ค่านเกษตรกรกรรมและสุขภาพอนามัย
16. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยอมรับของใหม่ค่านเกษตรกรกรรมและสุขภาพอนามัย
17. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการยอมรับของใหม่ในค่านต่าง ๆ ดังกล่าว
18. วิธีการได้หรือรับของใหม่ค่านเกษตรกรกรรมและสุขภาพอนามัย
19. ลำดับขั้นในการยอมรับของใหม่ค่านเกษตรกรกรรมและสุขภาพอนามัย
20. ทศนคติของผู้ให้สัมภาษณ์ต่อการยอมรับของใหม่ค่านเกษตรกรกรรมและ
อนามัย

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

กระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้ศึกษาได้ออกทำการวิจัยสนาม (Field Work) ระหว่างวันที่ 18 มกราคม 2515 ถึงวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2515 โดยมีนักศึกษาชั้นปริญญาบัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 2 คน และนักศึกษาชั้นปริญญาบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น จำนวน 10 คน ซึ่งได้รับอบรมและชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของแบบสอบถามอย่างคืบแล้ว ทำการ Pretest เพื่อหาข้อบกพร่องของแบบสอบถามหลังจากที่แก้ไขแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว จึงทำการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนซึ่งมีอาชีพในการทำนาที่ถูกเลือกเป็นตัวอย่าง ตามแบบสอบถามที่กำหนดไว้

ลักษณะทั่ว ๆ ไปของกลุ่มนักศึกษา

ดังได้กล่าวไว้แล้วในบทแรกว่า จะศึกษาเปรียบเทียบลักษณะของการยอมรับของใหม่ค่านเกษตรกรรม และสุขภาพอนามัยของชาวนา 3 กลุ่มด้วยกัน คือ ชาวนากลุ่มที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ซึ่งชี้แทนด้วยคำว่า "กลุ่ม 1" ชาวนากลุ่มที่อยู่ในชุมชนซึ่งมีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรแต่ไม่ได้เข้าเป็นสมาชิก ใช้เรียกย่อ ๆ ว่า "กลุ่ม 2" และชาวนาที่อยู่ในชุมชนซึ่งไม่มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร เรียกย่อ ๆ ว่า "กลุ่ม 3" และก่อนที่จะกล่าวถึงลักษณะของการยอมรับสิ่งใหม่ของทั้ง 3 กลุ่ม จะขอกล่าวถึงลักษณะโดยทั่ว ๆ ไปของชุมชนที่ถูกเลือกเป็นตัวอย่างในการศึกษา และลักษณะของชาวนาในกลุ่มที่เลือกจากชุมชนดังกล่าว เพื่อประกอบความเข้าใจเสียก่อน

ชุมชนแรก คือ ชุมชนของหมู่บ้านอัมพวัน ชุมชนนี้มีครัวเรือนทั้งสิ้น 98 ครัวเรือน เป็นครัวเรือนที่ประกอบอาชีพในการทำนา 90 ครัวเรือน¹⁴ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดขอนแก่น ทางถนนสายมิตรภาพในระหว่างกิโลเมตรที่ 9 จะมีทางแยกเป็นทางคินลูกรัง ไปทางทิศตะวันออกเข้าสู่หมู่บ้านประมาณ 4 กิโลเมตรที่ตั้งของหมู่บ้านเป็นที่ดอน บริเวณที่นาอยู่โดยรอบหมู่บ้านทางคามทิศเหนือ ตะวันออก และทิศใต้ มีคลองชลประทานไหลผ่านหมู่บ้านทางทิศตะวันตก สภาพที่ของที่นาเป็นดินเหนียว¹⁵ ซึ่งเหมาะสำหรับการปลูกข้าวมีลำห้วยข้าว และลำห้วยใหญ่ไหลผ่านที่นาที่คามทิศเหนือ ที่คามทิศใต้มีลำห้วยห้วยไหลผ่านลงสู่แอ่งน้ำเลิง ซึ่งเป็นสิ่งใหญ่ ที่นาโดยทั่ว ๆ ไปเป็นที่ราบ การติดต่อกับจังหวัดมีรถเมล์ 3 คันวิ่งรับส่งระหว่างหมู่บ้านกับตัวจังหวัดตลอดวัน

14 จากการศึกษาของนายเดือน โพธิ์อ่อนคา ผู้ใหญ่บ้านอัมพวัน เมื่อปี พ.ศ. 2514

15 ชาวนาเรียกว่า "ดินทาม"

ชุมชนที่สอง คือชุมชนของหมู่บ้านหนองกุง ซึ่งเป็นชุมชนที่มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรขึ้น เช่นเดียวกับชุมชนแรกมีครัวเรือนทั้งสิ้น 222 ครัวเรือน เป็นครัวเรือนที่ประกอบอาชีพในการทำนา 210 ครัวเรือน¹⁶ ตั้งอยู่ติดกับถนนมิตรภาพด้านทิศตะวันออก ห่างจากตัวจังหวัดขอนแก่นมาทางทิศเหนือประมาณ 7 กิโลเมตร สภาพที่ตั้งของหมู่บ้านก็เช่นเดียวกับหมู่บ้านอัมพวัน คือตั้งอยู่บนที่สูง หน้าน้ำอยู่รอบบริเวณหมู่บ้าน สภาพหน้าเป็นดินปนทรายมีลำห้วยไหลผ่านทางด้านทิศใต้ 1 สาย การคมนาคมติดต่อกับตัวจังหวัดสะดวกเพราะติดอยู่กับถนนมิตรภาพ

ชุมชนที่สาม คือชุมชนของบ้านคำแก่นคูณ ตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดขอนแก่นขึ้นไปทางทิศเหนือทางถนนสายมิตรภาพประมาณ 25 กิโลเมตร ที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ติดกับถนนมิตรภาพด้านทิศตะวันออก มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 120 ครัวเรือน ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพในการทำนาประมาณ 100 ครัวเรือน¹⁷ มีคลองชลประทานไหลผ่านหมู่บ้านทางทิศตะวันออกและด้านทิศใต้มีลำห้วยยางที่ไหลผ่านนาลงสู่หนองเมี่ยง หน้าน้ำส่วนหนึ่งได้รับน้ำจากคลองชลประทาน อีกส่วนหนึ่งเป็นที่ราบสูงไม่สามารถรับน้ำจากคลองชลประทานได้ การคมนาคมติดต่อกับตัวจังหวัด หรือตัวอำเภอสะดวกเพราะอยู่ติดกับมิตรภาพ

ลักษณะทั่วไปของชาวนาทั้ง 3 กลุ่ม ที่เลือกเป็นตัวอย่างในการสำรวจพบว่า ในด้านการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนนั้นส่วนใหญ่มิระดับการศึกษาอยู่ในชั้นต่ำ

---

16 จากการสำรวจของนายหนู เพ็ญซอ ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองกุง เมื่อปี พ.ศ. 2514

17 จากการสำรวจของนายนอง หุมพันธ์ ผู้ใหญ่บ้านบ้านคำแก่นคูณ เมื่อปี พ.ศ. 2514

คือจบประณปีที่ 4 กันมากที่สุดเหมือนกันในทั้ง 3 กลุ่ม จากตารางที่ 1 จะพบว่าใน
 กลุ่ม 1 มีผู้จบการศึกษาชั้น ป.4 ร้อยละ 70.00 กลุ่ม 2 ร้อยละ 73.1 และ
 กลุ่ม 3 ร้อยละ 75 ผู้ที่จบสูงกว่า ป. 4 มีน้อยมาก กลุ่ม 1 เพียงร้อยละ 4.2
 กลุ่ม 2 มีเพียงร้อยละ 1.2 กลุ่ม 3 มีผู้จบการศึกษาสูงกว่า ป.4 ร้อยละ 7.5

ตารางที่ 1 อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามกลุ่มและระดับ
 การศึกษา

ระดับการศึกษา	กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	รวม
อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้	5.71 (4)	12.20 (10)	7.50 (6)	8.62 (20)
ต่ำกว่า ป.4	20.00 (14)	12.20 (10)	10.00 (8)	13.79 (32)
จบชั้น ป.4	70.00 (49)	73.16 (60)	75.00 (60)	72.85 (169)
สูงกว่าชั้น ป.4 แต่ต่ำกว่า ป.7	1.43 (1)	-	50.00 (4)	2.16 (5)
จบ ป.7	-	-	1.25 (1)	0.43 (1)
จบ ม.ศ. 3	2.86 (2)	1.22 (1)	1.25 (1)	1.72 (4)
ร.ร. ผู้ใหญ่	-	1.22 (1)	-	0.43 (1)
รวม	100.00 (70)	100.00 (82)	100.00 (80)	100.00 (232)

เมื่อพิจารณาถึงระดับการศึกษาสูงสุดของทั้งสามกลุ่ม พบว่ามีลักษณะเหมือนกัน คือ ระดับการศึกษาสูงสุด เพียงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือ ม.6 เดิมนั่นเอง ซึ่งมีอยู่น้อยมาก คือกลุ่ม 1 ร้อยละ 2.8 กลุ่ม 2 ร้อยละ 1.2 และกลุ่ม 3 ร้อยละ 1.2 ส่วนหัวหน้าครัวเรือนซึ่งอ่านและเขียนไม่ได้นั้น ชาวนาในกลุ่ม 2 มีแนวโน้มมากกว่ากลุ่มอื่นคือร้อยละ 12.2 กลุ่ม 3 มีร้อยละ 7.5 ส่วนกลุ่ม 1 มีเพียงร้อยละ 5.7 โดยทั่ว ๆ ไประดับการศึกษาของชาวนาทั้ง 3 กลุ่มนี้มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ มีมากที่สุดในระดับการศึกษาที่จบชั้นประถมปีที่ 4

เมื่อพิจารณาถึงอาชีพหลักของผู้ให้สัมภาษณ์ในกลุ่มที่เลือกเป็นตัวอย่างปรากฏว่าชาวนาเกือบทั้งหมดในทุกกลุ่มมีอาชีพหลักในการทำนา จากตารางที่ 6 กลุ่ม 1 มีอาชีพหลักในการทำนาร้อยละ 92.8 กลุ่ม 2 ร้อยละ 93.9 กลุ่ม 3 ร้อยละ 97.5 ส่วนที่ชาวนาที่มีอาชีพรองในการทำนานั้นอาชีพหลักส่วนใหญ่ก็คือ รับราชการครู รองลงมาได้แก่อาชีพรับจ้างและค้าขาย

ตารางที่ 2 อัตราส่วนร้อยของหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามกลุ่มและอาชีพหลัก

ประเภทของอาชีพหลัก	กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	รวม
ทำนาทำไร่	92.85 (65)	93.90 (77)	97.50 (78)	94.82 (220)
รับราชการครู	4.29	1.22	1.25	2.16
ลูกจ้าง	2.86 (2)	2.44 (2)	1.25 (1)	2.16 (5)
ค้าขาย	-	2.44 (2)	-	0.86 (2)
รวม	100.00 (70)	100.00 (82)	100.00 (80)	100.00 (232)

เกี่ยวกับระดับอายุของหัวหน้าครัวเรือนที่ให้สัมภาษณ์ได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มด้วยกัน คือ กลุ่มอายุที่อยู่ในวัยหนุ่มคือในช่วงอายุตั้งแต่ 35 ปี ลงมา กลุ่มที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ตั้งแต่อายุระหว่าง 36 - 50 ปี และกลุ่มที่อยู่ในวัยสูงอายุ ตั้งแต่ 51 ปี ขึ้นไป จากรายงานที่ 3 พบว่าในกลุ่ม 1 ชาวหน้าที่มีอายุอยู่ในวัยหนุ่มและวัยผู้ใหญ่มีจำนวนใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 44.3 และ 45.7 ตามลำดับ ส่วนชาวหน้าที่อยู่ในวัยหนุ่มนั้นมีน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 10.0 เท่านั้น ในกลุ่ม 2 นั้น ชาวหน้าที่อยู่ในกลุ่มอายุต่าง ๆ ไม่แตกต่างกันเหมือนกลุ่ม 1 แต่ก็มีแนวโน้มที่แสดงให้เห็นว่าชาวหน้าที่ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในระหว่างอายุ 36 - 50 ปี คือ ร้อยละ 39.0 และรองลงไปคือกลุ่มอายุตั้งแต่ 51 ปี ขึ้นไป สำหรับกลุ่มอายุในวัยหนุ่มคือต่ำกว่า 35 ปี ลงมานั้นมีน้อยที่สุดเช่นเดียวกับกลุ่ม 1 แต่ไม่แตกต่างกับกลุ่มอายุอื่น ๆ มากเท่ากับกลุ่ม 1 คือ มีจำนวนร้อยละ 29.3 สำหรับกลุ่ม 3 มีลักษณะที่แตกต่างกับกลุ่ม 1 และกลุ่ม 2 คือกลุ่มอายุที่อยู่ในวัยหนุ่มมีแนวโน้มที่สูงที่สุดคือร้อยละ 37.5 รองลงไป คือ กลุ่มอายุระหว่าง 36 - 50 ปี มีอยู่ร้อยละ 33.7 และกลุ่มที่อยู่ในวัยสูงอายุมีน้อยที่สุด คือร้อยละ 28.7 จะเห็นได้ว่าในทั้ง 3 กลุ่ม มีลักษณะของกลุ่มอายุที่แตกต่างกัน ซึ่งจะไต่พิจารณาถึงในบทวิเคราะห์ว่าระดับอายุจะมีผลต่อลักษณะการยอมรับหรือไม่ยอมรับของใหม่อย่างไร

ตารางที่ 3 อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามกลุ่มและระดับอายุ

ระดับอายุ	กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	รวม
ต่ำกว่า 35 ปี	10.00 (7)	29.27 (24)	37.50 (30)	26.29 (61)
36 - 50 ปี	44.28 (31)	39.02 (32)	33.75 (27)	38.79 (90)
51 ปีขึ้นไป	45.72 (32)	31.71 (26)	28.75 (23)	34.92 (81)
รวม	100.00 (70)	100.00 (82)	100.00 (80)	100.00 (232)

เกี่ยวกับขนาดของสมาชิกในครัวเรือนทั้ง 3 กลุ่ม จากตารางที่ 4 พบว่า ครอบครัวยของกลุ่มเหล่านี้มีขนาดปานกลางคือในระหว่างสมาชิก 5 - 7 คน เหมือนกันทั้ง 3 กลุ่ม แต่ที่มีแนวโน้มที่จะมีขนาดใหญ่ขึ้น ก็จะได้เห็นได้จากขนาดของสมาชิกในครัวเรือนขนาดใหญ่ คือตั้งแต่ 8 คนขึ้นไป นั้นมีขนาดใกล้เคียงกับขนาดสมาชิกในครัวเรือนระหว่าง 5 - 7 คน

ตารางที่ 4 อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามกลุ่มและขนาดของสมาชิกภายในครัวเรือน

ขนาดสมาชิกในครัวเรือน	กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	รวม
1 - 4 คน	22.86 (16)	23.17 (19)	16.25 (13)	20.69 (48)
5 - 7 คน	38.57 (27)	41.46 (34)	41.25 (33)	40.52 (94)
8 คนขึ้นไป	38.57 (27)	35.37 (29)	42.50 (34)	38.79 (90)
รวม	100.00 (70)	100.00 (82)	100.00 (80)	100.00 (232)

ข้อมูลทั้งหมด 232

เมื่อเปรียบเทียบขนาดของสมาชิกโดยเฉลี่ยของครัวเรือนพบว่า กลุ่ม 1 มีสมาชิกโดยเฉลี่ย 6.8 กลุ่ม 2 6.5 และกลุ่ม 3 7 ซึ่งใกล้เคียงกัน และมีขนาดสอดคล้องกับการศึกษาของกรมพัฒนาชุมชน เมื่อปี พ.ศ. 2508 พบว่าในภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือมีขนาดสมาชิกในครัวเรือนโดยเฉลี่ย 7.08^{18}

ในเรื่องขนาดที่ดินซึ่งใช้ในการทำนาของทั้ง 3 กลุ่ม เมื่อพิจารณาจากตารางที่ 5 จะพบว่าขนาดเนื้อที่ซึ่งมากที่สุดอยู่ในระหว่าง 11 - 30 ไร่ ซึ่งเหมือนกันสำหรับกลุ่ม 1 และกลุ่ม 3 ส่วนกลุ่ม 2 นั้นขนาดเนื้อที่ถือครองมีมากที่สุดในระดับ 1 - 10 ไร่ ขนาดเนื้อที่ถือครองที่มีมากรองลงมาคือ ขนาดเนื้อที่ระหว่าง 11 - 30 ไร่ ซึ่งตรงกันข้ามกับกลุ่ม 1 และกลุ่ม 2

ตารางที่ 5 อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามกลุ่มและขนาดเนื้อที่ถือครอง

ขนาดเนื้อที่	กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	รวม
1 - 10 ไร่	20.00 (14)	43.90 (36)	36.25 (29)	34.05 (79)
11 - 30 ไร่	54.29 (38)	41.46 (34)	52.50 (42)	49.14 (114)
31 - 50 ไร่	21.43 (15)	9.76 (8)	10.00 (8)	13.36 (31)
51 ไร่ขึ้นไป	4.28 (3)	4.88 (4)	1.25 (1)	3.45 (8)
รวม	100.00 (70)	100.00 (82)	100.00 (80)	100.00 (232)

ข้อมูลทั้งหมด 232

¹⁸ อุทิศ, นาคสวัสดิ์ คร. และกองวิจัยประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน รายงานการวิจัยเรื่อง "การศึกษาสภาวะทางสังคมและเศรษฐกิจของประชาชนในเขตพัฒนาอำเภอภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, (พระนคร, โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2509) หน้า 3

ในเรื่องกรรมสิทธิในที่ดินนั้นจากตารางที่ 6 แสดงให้เห็นว่าชาวนาทั้ง 3 กลุ่มนี้แทบทั้งหมดมีกรรมสิทธิในที่ดินเป็นของตนเองโดยเฉพาะในกลุ่ม 1 นั้นเป็นเจ้าของเองทั้งหมด สำหรับที่นาที่ตองเขาทำกินนั้นมีอยู่ในกลุ่ม 2 และกลุ่ม 3 ซึ่งมีอยู่น้อยมากเพียงร้อยละ 3.6 และ 2.5 ตามลำดับ

ตารางที่ 6 อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามกลุ่มและกรรมสิทธิในที่ดิน

กรรมสิทธิในที่ดิน	กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	รวม
เป็นเจ้าของเอง	100.00 (70)	96.34 (79)	97.50 (78)	97.85 (227)
ที่เช่า	-	3.66 (3)	2.50 (2)	2.15 (5)
รวม	100.00 (70)	100.00 (82)	100.00 (80)	100.00 (232)

ข้อมูลทั้งหมด 232

เกี่ยวกับหลักฐานที่แสดงสิทธิในการเป็นเจ้าของนั้นในสามกลุ่มยังไม่มีโฉนดที่ดิน หลักฐานสำคัญที่แสดงสิทธิที่มีอยู่ คือ สค.1 กับ น.ส. 3 เท่านั้น จากตารางที่ 7 พบว่าหลักฐานที่แสดงสิทธิมากที่สุด คือ สค.1 มีมากที่สุดอยู่ในทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่ม 1 มีร้อยละ 51.4 กลุ่ม 2 ร้อยละ 45.1 กลุ่ม 3 ร้อยละ 45.00 สำหรับ น.ส. 3 ซึ่งย่อมาจากคำว่า หนังสือรับรองสิทธินั้นมีเป็นอันดับรองลงมาแต่ก็มีชาวนาในกลุ่ม 3 ที่มีทั้ง น.ส. 3 และ สค. 1 ในการแสดงสิทธิ

ตารางที่ 7 อัตราส่วนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามกลุ่มและสิทธิในการเป็นเจ้าของที่นา

สิทธิครอบครอง	กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	รวม
ยังไม่มีสิทธิ	8.57 (6)	29.27 (24)	12.50 (10)	17.24 (40)
สก. 1	51.43 (36)	45.12 (37)	45.00 (36)	46.98 (109)
นส. 3	31.43 (22)	25.61 (21)	40.00 (32)	32.33 (75)
สก.1 และ นส. 3	8.57 (6)	-	2.50 (2)	3.45 (8)
รวม	100.00 (70)	100.00 (82)	100.00 (80)	100.00 (232)

ข้อมูลทั้งหมด 232

ในตารางที่ 7 พบว่ายังมีชาวนาที่เป็นเจ้าของในที่นาแต่ยังไม่มีสิทธิในการครอบครองถูกต้องตามกฎหมายอยู่เหมือนกันทั้ง 3 กลุ่ม ลักษณะเช่นนี้อาจเป็นเพราะชาวนาเหล่านั้นได้รับมรดกเป็นที่ดินจากบิดามารดาของตนเอง หรือบิดามารดาของฝ่ายภรรยาแบ่งให้ทำกิน แต่ยังไม่มีการโอนกรรมสิทธิ์ให้ในทางปฏิบัติชาวนาจึงเป็นเจ้าของเอง แต่หลักฐานการแสดงสิทธิที่ถูกต้องตามกฎหมายยังคงเป็นสิทธิของบิดามารดาของตนเอง หรือบิดามารดาของฝ่ายภรรยาอยู่ ในกลุ่ม 1 มีลักษณะดังกล่าวร้อยละ 8.5 กลุ่ม 2 มีมากที่สุดเมื่อไม่นับรวมลักษณะของการเช่าที่นาในตารางที่ 6 แล้ว มีอยู่ถึงร้อยละ 25.6 (29.27 - 3.66) และกลุ่ม 3 มีร้อยละ 10 (12.50 - 2.50)

โดยทั่ว ๆ ไปการแบ่งมรดกที่ดินให้บุตรชายจะแบ่งให้เมื่อบุตรแต่งงานแล้ว แยกครัวเรือนออกไปอยู่เป็นอิสระ หลังจากที่อยู่ร่วมกับบิดามารดาของฝ่ายหญิงในช่วงระยะเวลาหนึ่งปี ซึ่งในช่วงระยะเวลานั้นบุตรที่แยกครัวเรือนออกมาจะมีอายุไม่ถึง 30 ปี ซึ่งลักษณะนี้จะเห็นได้จากตารางที่ 3 ในเรื่องของกลุ่มอายุที่ต่ำกว่า 30 ปี ลงมาของกลุ่ม 2 และกลุ่ม 3 ที่มีมากกว่ากลุ่ม 1 ใ้ เพราะกลุ่ม 1 มีผู้ที่อยู่ในระดับอายุต่ำกว่า 30 ปี มากจึงมีผู้ที่มีการมสืทธิในที่ดินแบบที่เป็นเจ้าของเอง แต่ยังไม่ม้หลักฐานการแสดงสิทธิที่ถูกต่อตามนิตินัยอีกด้วย

เกี่ยวกับพื้นที่ที่ได้รับน้ำจากคลองชลประทานนั้น จากตารางที่ 8 พบว่ากลุ่ม 1 ร้อยละ 50 หรือครึ่งหนึ่งได้รับน้ำจากคลองชลประทาน กลุ่ม 2 ได้รับน้ำจากคลองชลประทานเป็นอันกับสองคือร้อยละ 28 และกลุ่ม 3 ได้รับน้ำเพียงร้อยละ 22.5 ซึ่งน้อยที่สุด เมื่อพิจารณาลักษณะของพื้นที่ที่ไม่ได้รับน้ำจากคลองส่งน้ำของกรมชลประทานเลย ปรากฏว่าในกลุ่ม 3 มีอยู่สูงสุดร้อยละ 77.5 กลุ่ม 2 รองลงมาคือร้อยละ 71.9 และกลุ่ม 1 ร้อยละ 50 (ดูตารางที่ 8) การมีลักษณะของที่ดินที่ได้รับน้ำจากคลองชลประทานที่แตกต่างกันอาจก่อให้เกิดผลต่อการยอมรับของใหม่ก็ได้ ซึ่งจะกล่าวถึงในบทวิเคราะห์ต่อไป

ตารางที่ 8 อัตราส่วนรอยของหน้าของหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามกลุ่มและลักษณะการได้นำจากคลองชลประทาน

ลักษณะการได้นำ	กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	รวม
ไม่ได้รับเลย	50.00 (35)	71.95 (59)	77.50 (62)	67.24 (156)
ได้รับทั้งหมด	34.29 (24)	20.73 (17)	10.00 (8)	21.12 (49)
ได้รับบางส่วน	15.71 (11)	7.32 (6)	12.50 (10)	11.64 (27)
รวม	100.00 (70)	100.00 (82)	100.00 (80)	100.00 (232)

ข้อมูลทั้งหมด 232

ในการศึกษาจะพิจารณาถึงลักษณะของที่ดินที่ได้รับน้ำจากคลองชลประทานว่าได้รับทั้งหมดหรือได้รับเพียงบางส่วน พบว่าในกลุ่ม 1 และกลุ่ม 2 มีลักษณะการได้รับน้ำทั้งหมดสูงกว่าได้รับบางส่วน ส่วนกลุ่ม 3 มีลักษณะกลับกันโดยที่ว่าการวิเคราะห์จะพิจารณาความสัมพันธ์ของการได้รับน้ำจากคลองชลประทานกับการยอมรับสิ่งใหม่ด้วย

ในคานเกี่ยวกับการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรนั้นปรากฏว่ากลุ่มเกษตรกรในชุมชนที่เลือกเป็นตัวอย่างในการศึกษาเริ่มดำเนินการจัดตั้งขึ้นในระหว่างปี พ.ศ. 2507 - 2518¹⁹ คือกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้านหนองงูจกตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2507

¹⁹ กองอบรมและเผยแพร่, กรมส่งเสริมการเกษตร, เรื่องเกมหน้า 342

ซึ่งมีครูใหญ่ของโรงเรียนประจำหมู่บ้านเป็นประธานกลุ่มในหมู่บ้านอัมพวันจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2508 มีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานกลุ่ม ผู้ที่เข้าไปดำเนินการจัดตั้ง คือ เกษตรอำเภอเมือง กลุ่มเกษตรกรที่จัดตั้งขึ้นใน 2 หมู่บ้านนี้เป็นกลุ่มประเภทไม่มีเงินทุนหมุนเวียน ตามปกติประธานกลุ่มจะเรียกประชุมชี้แจงหรือแนะนำเรื่องต่าง ๆ ที่ได้รับการอบรมมาแก่สมาชิกเดือนละครั้ง ในการศึกษาถึงสาเหตุของการที่ชาวนายอมเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ซึ่งมีอยู่ในกลุ่ม 1 กลุ่มเดียวกันนั้นพบว่าเนื่องมาจากสาเหตุดังนี้

เกษตรกรอำเภอแนะนำ	40.00 %
	(28)
ประธานกลุ่มแนะนำ	28.57 %
	(9)
ผู้ใหญ่บ้านแนะนำ	48.58 %
	(34)
ญาติพี่น้องแนะนำ	1.43 %
	(1)
เพื่อนบ้านแนะนำ	1.43 %
	(1)
ความกึกของคนเอง	5.72 %
	(4)
เกษตรกรอำเภอประธานกลุ่มและผู้ใหญ่บ้านแนะนำ	12.86 %
	(9)

จากตัวเลขดังกล่าวจะพบว่าสาเหตุของการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรนั้น ผู้ที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับและเชื่อฟังของชาวบ้านมากที่สุด คือ ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำภายในชุมชนนั่นเอง ซึ่งปรากฏว่าชาวบ้านเข้าเป็นสมาชิกเพราะการแนะนำของผู้ใหญ่ถึงร้อยละ 48.5 รองลงไปเป็นเกษตรกรอำเภอ ซึ่งเป็นผู้นำจากภายนอกชุมชนร้อยละ 40 และประธานกลุ่มร้อยละ 28.5 สำหรับผู้ที่เข้าเป็นสมาชิก เพราะเห็นว่าได้ประโยชน์ คุ้มความกติกและการตัดสินใจของตนเองนั้นมีอยู่เพียงร้อยละ 5.7 เท่านั้น ส่วนเพื่อนบ้านหรือญาติพี่น้องจะกล่าวได้ว่าไม่มีอิทธิพลต่อการชักชวนให้ยอมเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรได้เลย เป็นที่น่าสังเกตว่ามีอยู่ถึงร้อยละ 12.8 ที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร เพราะคำแนะนำของหลายฝ่ายด้วยกัน คือ เกษตรอำเภอ ประธานกลุ่ม และผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งแสดงว่าชาวนาเหล่านี้จะฟังความคิดเห็นและขอแนะนำจากหลาย ๆ ฝ่ายด้วยกัน เมื่อเห็นว่าตรงกันและเป็นประโยชน์จริงจึงได้ยอมสมัครเข้าเป็นสมาชิก สำหรับชาวนาที่ตอบว่าเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร เพราะประธานกลุ่มแนะนำนั้นจะเป็นชาวนาที่ถูกเลือกเป็นตัวอย่างจากชาวนาในหมู่บ้านหนองกุง ซึ่งมีครูใหญ่เป็นประธาน กิ่งกล่าวแล้ว ส่วนในหมู่บ้านอัมพวัน ซึ่งก็มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรเช่นกันนั้น ประธานกลุ่มกับผู้ใหญ่บ้านเป็นบุคคลคนเดียวกัน

ถ้าหันมาพิจารณาถึงสาเหตุของชาวนาที่อยู่ในหมู่บ้านอัมพวันและหมู่บ้านหนองกุงที่ไม่ยอมเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทั้ง ๆ ที่มีโอกาสจะเป็น ซึ่งหมายความว่าชาวนาในกลุ่ม 2 นั้น พบสาเหตุดังนี้คือ

ไม่สนใจ ไม่ให้ประโยชน์อะไร	32.93 %
	(27)
ไม่มีที่นาเป็นของตนเอง	12.98 %
	(9)
ที่นาอยู่นอกเขตของที่นาของชาวนาที่เป็นสมาชิก	12.98 %
	(9)

กำลังคิดว่าจะเป็น	4.88 %
	(4)
มีที่นายน้อย	14.62 %
	(12)
ขาดเงินทุน	3.66 %
	(3)
ไม่ทราบว่ามีการจัดตั้งกลุ่มขึ้น	21.95 %
	(18)

จากตัวเลขดังกล่าวพบว่าสาเหตุสูงสุดที่ทำให้ชาวนาในกลุ่ม 2 ซึ่งอยู่ในชุมชนเกี่ยวกับกลุ่ม 1 ไม่ยอมเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรนั้น เนื่องมาจากความคิด ความรู้สึกที่ว่าจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อะไร ไม่มีความสนใจในเรื่องของการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรมีสูงถึงร้อยละ 32.9 สาเหตุที่รองลงมาก็คือไม่ทราบว่ามีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรขึ้นภายในหมู่บ้านร้อยละ 21.9 ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเนื่องมาจากชาวบ้านขาดประชุมในคราวที่มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรขึ้นภายในหมู่บ้าน หรืออาจจะเนื่องมาจากสาเหตุที่ว่า การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรขึ้นนั้นจัดตั้งขึ้นในหมู่หรือกลุ่มของชาวนาพวกใดพวกหนึ่งเท่านั้น หลักฐานที่อาจสนับสนุนข้อสันนิษฐานนี้ก็คือคำตอบของผู้ที่ไม่ยอมเข้าเป็นสมาชิก เพราะที่นาของตนอยู่ห่างจากที่นาของชาวนาที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ซึ่งส่วนใหญ่มักจะอยู่ติดต่อกันมีอยู่ร้อยละ 12.9 สำหรับเหตุผลอื่น ๆ ก็มีที่นายน้อยร้อยละ 14.6 กับขาดเงินทุนร้อยละ 3.6 ซึ่งการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในทั้ง 2 หมู่บ้านไม่จำเป็นจะต้องใช้เงินทุน แต่จะใช้ในเรื่องของการซื้อขายเกมิเท่านั้น

การที่ยังไม่มีสิทธิในการเป็นเจ้าของที่นาของตนเองโดยสมบูรณ์ถูกต้องตามกฎหมาย ก็มีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดการไม่ยอมเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรเช่นกัน ซึ่งจากการศึกษาพบลักษณะเช่นนี้ร้อยละ 12.9 ในกลุ่ม 2 ชาวนาที่ที่นาของตนเองโดยที่ยังไม่มีหนังสือสำคัญแสดงสิทธิครอบครองที่นาของตนที่ต่ำสุดสูงกว่าในกลุ่ม 1 และกลุ่ม 3 (ดูตารางที่ 7)

เมื่อพิจารณาถึงความน่าสนใจของกลุ่มเกษตรกรที่มีต่อการที่จะชักจูงให้ชาวนาที่ยังไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกเกิดความสนใจที่จะเข้าเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้นนั้นปรากฏว่ามีน้อยมาก คือ เพียงร้อยละ 4.8 ที่ต้องการจะสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ซึ่งอาจแสดงว่ากลุ่ม 2 ยังมีแนวความคิด ความเชื่อในแบบเก่า ๆ อยู่มาก ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าจะวิเคราะห์เหตุผลในด้านทัศนคติต่อเรื่องการยอมรับของใหม่ในบทต่อ ๆ ไป